

הרב שלמה הלוי אפל

דוב"ץ קהל ישועות משה ודגנין

[אח"ת 1234567]

בארא פארק, ברוקלין ניו יורק

בנידון מבילת כלי מיוחד לעשיית קאווע הנקרא Keurig Brewer Coffee Machine וכל הדומה לו

ראשית כל יש להבהיר צורת הכלי, שהוא מורכב מכמה חלקים, אשר חלקם חייבים בטבילה, וחלקם אינם מחויבים, כי נעשו מחומר פלסטיק וכדו' שאינה חייבת בטבילה כלל לרוב הפוסקים, וזולת החלקים הרגילים הנ"ל, יש גם כרטיס מחשב אלקטרוני (Computer Chip) וגם צג דיגיטלי (Digital Display) המודיע פרטי עשיית הקפה וכו', כאמור רוב הכלי פטור מטבילה, אך בתוך חלל הכלי יש כלי קיבול העשוי ממתכת, אשר שמה מתבשל המים, וגם יש צינור ממתכת היוצא מכלי זה שמעביר המים לתוך הקפה, ומשם לחוץ לתוך הכוס, ובפשטות חלק זה היא החייבת בטבילה. והנה מצינו בפוסקים שדנו לענין כלים אלקטרוניים פשוטים שמתקלקלים ע"י המים, כגון מיחס מים וכדו', מה עצתם לענין טבילה, ואמנם אצל רובם ככולם מכלים אלו יש עצה להטבילם, ולהמתין מעל"ע או יותר עד שיתייבש כולו, ורובם אינם מתקלקלים אם עושים כן, אך שונה הוא הכלי שאנו דנים עליה, כי ברגע שכרטיס המחשב של הכלי יגע במים, המים משביתו לגמרי וממילא כל הכלי מתקלקל כי אינו עובד בלי"ז, ואין לזה עצה ותבונה, ועוד ידיעה חשובה במציאות כלי זה (עכ"פ ברוב הדגמים, ואולי אצל כולם), דחלק הכלי שחייבת בטבילה סגורה לגמרי, ואינה נפתחת זולת כשהכלי מחוברת לכח החשמל (עלעקטריק), ואז ע"י השתמשות במשאבה (פאמפ-Pump) אז נפתחת ונכנס לתוכה המים, אך זולת זה לא יכנסו לשם מים אפילו אם שוהה במים לזמן ארוך, ועתה פש לן לברורי האם כלי זה חייבת בטבילה, ואם כן חייבת, מה עצתה להשתמש בה כהלכה.

ומעתה חל עלינו חובת ביאור, מה דין כלי זה לענין חיובה בטבילה, האם מחויבת היא בטבילה, או לא, ואם מחויבת בטבילה מה עצתה שיוכלו להשתמש בה בלי לקלקלה, וזה החלי בס"ד.

ענף א' ^{אוצר החכמה}

כלים המחוברים לקרקע

(א') ביד אפרים (סי' ק"כ ס"ה) הביא משו"ת שב יעקב (סי' ל"א) דכלי המחובר לקרקע פטורה מטבילה, כמו דבהל' טומאה וטהרה, כל המחובר לקרקע אינה מקבלת טומאה, ה"ה לענין טבילת כלים ע"ש, והעתיקו בקצרה בפ"ת (סק"ו), וכ"פ בעיקרי הד"ט (סי' י"ח סק"ט), אך בשו"ת גידולי טהרה (סי' י"ז) חולק בעוז ע"ד השב יעקב, וכתב דאין לדמיון זה בין טומאה בעלמא לחיוב טבילת כלי עכו"ם, יסוד ושורש בש"ס ע"ש, וכע"ז כתב בחי' חת"ס (י"ד כאן סק"ו ד"ה וכן הכיסוי), וגם מהר"י אסאד (שו"ת יהודה יעלה יו"ד סי' רט"ז) וערוך השלחן (סעי' ל"ט) השיגו ע"ד השב"י, וכן נקט להלכה בחכמת אדם (כלל ע"ג סי"ג ובביני"א אות ס"ו) ועוד (רק שהגידו"ט וערוה"ש יש להם טעם אחר לפטור כלים כגון אלה, ראה להלן ענף ב').

ובדבריהם מצינו ג' טענות עיקריות על התירו של השב יעקב ודעימי', א' דלא מצינו בש"ס וכו' שדימו דיני טומאה לדין טומאת כלי עכו"ם (גידו"ט, חת"ס, מהרי"א ועוד), ב' למעשה הרי יש כאן כלי שיצא מרשות גוי לרשות ישראל, ובירושלמי (ע"ז פ"ה ה"ט) מבואר דזהו הטעם לטבילת כלי עכו"ם, וא"כ מה בכך שקבועה בקרקע, הא צריכין לטהרו מרשות עכו"ם (מהרי"א ועוד), ג' גם אי נימא דשייך לדמות דין טומאת כלי עכו"ם לדיני טומאה דעלמא, מ"מ הרי לפני שקבועה בקרקע הרי היא תלוש, וכעת הכלי מקבל טומאה, ואף לאחר שקבועה, הרי קיי"ל דתלוש ולבסוף חיברו נידון כתלוש (גידו"ט, מהרי"א, חכמ"א, ערוה"ש ועוד), וצ"ע.

(ב') והנה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' כ"ו) דן בשאלה זו, והביא דמצינו כבר בראשונים שדימו דיני טומאה דעלמא לטומאת כלי עכו"ם, והוא במרדכי (סוף ע"ז סי' תתנ"ט) בשם מהר"ם מרוטנבורג, שנשאל על דלי של עץ וחשוקיהן ברזל, האם אזלינן בתר המעמיד לענין טבילה כמו לענין טומאה, והשיב מהר"ם דאין חילוק ביניהם לענין זה, דודאי מדמינן טומאה לטבילת כלים לענין המעמיד וע"ש ראיתו, אך שוברו בצדו דיתכן ולא דימה מהר"ם מרוטנבורג לטומאה רק לענין המעמיד, אך לא לכל מילי, ואכן ראה בשו"ת שבט סופר (י"ד סי' ס"ז) שמתחילה דן לפטור כלים המחוברים לקרקע, משום שאינם מקב"ט, אך להאחמ"כ הביא דברי הגידולי טהרה שמשיג ע"ד השב"י דלא נמצא דמיון זה בש"ס, והוסיף על כך, דאף דלענין המעמיד מדמינן הא להא, מ"מ מהיכ"ת לשאר מילי ע"ש, וכ"ה להדיא בגידו"ט דמדמינן טומאה לטבילת כלים רק לענין המעמיד.

אמנם כביאור הגר"א (סק"ק י"ט) מביא דברי מהר"ם רוטנבורג וכתב ע"ד בזה"ל 'אלמא מדמינן לטומאה, ואין חילוק, אלא דכלי סעודה הולכין אחר מקום התשמיש, ואף בזה פליג הר"מ, אבל בשאר כל דבר שוה לטומאה וטהרה' עכ"ל לענינינו, הרי דדעת רבינו הגר"א ז"ל להלכה ולמעשה דדמי להדדי (חזן מהחילוק דבכלי סעודה הולכין אחר מקום התשמיש), וכך הוכיחו מדבריו בשו"ת צי"א הנ"ל ובשו"ת חלקת יעקב (י"ד סי' מ"ו) דדעתו כיסוד השב יעקב דמדמינן טומאה, לטומאת כלי עכו"ם.

וממילא א"ש דברי השב יעקב והפוסקים שהעתיקו דבריו, דס"ל כמש"כ המרדכי וכהבנת הגר"א הנ"ל, ולכן אמת הוא שטעם טבילת כלים הוא להוציא הכלי מרשות נכרי לרשות ישראל וכמבו' בירושלמי, מ"מ למדנו דבגוונא דליכא טומאה בכלים דעלמא, גם על כלי נכרים שברשותם לא חלה עליהם טומאה וממילא אינם מחויבין בטסילה גם כשכא לרשות ישראל ודו"ק.

ג) והנה בטענה האחרון שהעירו הפוסקים מהא דתלוש ולבסוף חיברו וכו', נסכם בקצרה דיני טומאת כלים המחברים לקרקע הנוגעים לעניינינו, דהנה בתוי"ט ע"ד המשנה בכלים (פ"א מ"ב) הביא בשם הרמב"ם (פיה"מ שם) דכלים שעיקר עשייתם להיות מחובר לקרקע, גם לפני חיבורם אינם מקבלין טומאה ע"ש, (וכ"ה בשאר הנ"כ, ע"ש בתפא"י, יכין אות י"ד ועוד) וכ"פ הרמב"ם בריש פ"ט מהל' כלים (ה"א) וז"ל, כל כלי מתכות שיש להן שם בפני עצמן מקבלין טומאה, חוץ מן הדלת והנגר וכו', מפני שאלו עשויין לקרקע, או לשמש את העץ, אינן מקבלין טומאה, ואפילו קודם שיקבעו עכ"ל.

רק שנחלקו הפוסקים בגדר הדבר, מה נכלל בגדר 'עשויין לקרקע', דברמב"ם הנ"ל (בספר היד, ובפיה"מ) משמע כל שעיקר עשייתו להיות מחובר לקרקע, ואין נפק"מ אי לפעמים מוציאים אותו ומחזירין למקומה הקבוע בקלות, דהעיקר הוא שעיקר עשייתו הוא להיות מחובר לקרקע, ועוד הביא הרמב"ם בפיה"מ דמס' כלים (פ"כ מ"ד) 'או נעשה לשמש את הקרקע', וכ"כ עוד כמה ראשונים (ר"ש ורא"ש במס' כלים פ"א שם), וגם על פירוש זה כתבו הראשונים (רא"ש שם, פ"ב מ"ג) דהיינו אפילו אי מסירים אותה לפרקים, מ"מ אם אינה עשויה על מנת לעוקרה, ויכול להשתמש במקומה לעולם, מקרי מחובר לקרקע ע"ש.

ובפירוש זה האחרון מצינו ג' מהלכים בדברי הפוסקים, א' דהכונה הוא דכל שחיבורו לקרקע מועילה ומסייע לתשמישו העיקרי של הכלי, ועי"ז מקרי 'לשמש את הקרקע', ב' שאין לכלי זה תשמיש אחר, זולת ע"י חיבורו לקרקע, ג' שאם נעשה מתחילה לחברו לקרקע, גם אי אין חיבורו מסייע לתשמישו של הכלי, מ"מ מקרי לשמש את הקרקע, כי לכן נעשה מתחילתה, ועוד דנו

א. כ"כ בתפארת ישראל הנ"ל, ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קל"ד, ד"ה ומ"ש ר"מ והשני), שהרחיב בזה ע"ש.

ב. ועי' בשו"ת חלקת יואב (י"ד סי' ל"א) שכתב לחלק בין ב' הפירושים, דלפי' הראשון שנעשה לקובעו בקרקע, עדיין הוא כלי, רק שאינה מקב"ט, משא"כ לפי' השני דנעשה לשמש את הקרקע, אינו בגדר כלי כלל ע"ש.

ג. שו"ת נוב"י (מהדו"ת י"ד סי' נ"ט), דברי חיים (מקואות סי' ל"ו), שו"ת אמרי יושר (ח"א סי' פ'), חזו"א (כלים סי' י"ט סק"א) ועוד.

ד. בית מאיר (י"ד סי' ר"א ס"ק מ"ח), דברי מלביאל (ח"ב סי' ס"ד אות ח') ועוד, ועמש"כ בשו"ת כת"ס (י"ד סי' ק"א, ד"ה ועלה במחשבה).

ה. כ"כ בשו"ת הרי"ד (סי' ט"ז) שאין חילוק אי עשוי לקרקע או לא, דהעיקר תלוי במחשבתו תחילה ע"ש, וכ"כ בשו"ת גידולי טהרה (סי' ג') ועוד, וע"ע בשו"ת אג"מ (י"ד ח"א סי' קט"ז) באורך בכל הנידון.

לפמשנ"ת י"ל, דיתכן דגם בלא"ה אינה מקב"ט כל שאין לה תשמיש אחר, או אפילו אם יש לו, רק שנעשה תחילה להשתמש בה רק במחבור, אך עכ"פ ז"פ דהיכא שגם הבנין מסייע לתשמישו עדיף טפי וכמשנ"ת"

גדר הכלים שתשמישן ע"י חיבור לכח החשמל

ה' והנה ידוע מש"כ לחדש בשו"ת חלקת יעקב (י"ד סי' מ"א, מ"ג ומ"ו) דחיבור כלי חשמלי ע"י השקע בכותל ג"כ מקרי מחובר לקרקע, כיון שצורת השימוש בכלי הוא דוקא כך, נמצא דל"ש הטענה דתלוש הוא ולבסוף חיברו, דהא עשוי לכך, וגם הבנין מסייע להשתמשות הכלי, וממילא דעתו דפטורה מהטבילה, והרחיב לבסס חידושו זה, ועוד הוסיף שם דאף אם לפעמים אין משתמשין בעודו מחובר להכותל, מ"מ בטבילת כלים אזלינן בתר רוב שימוש (עי' פ"ח סק"ט, פ"ח סק"ז, ערוה"ש ס"מ ועוד), ולכן פטור מלטבולו ע"ש, וכדבריו כתבו בשו"ת בית אבי (ח"א סי' קי"ד), ובשערים המצויינים בהלכה (סי' ל"ז סק"ז) ע"ש.

האחרונים, בכלי שנחשב למחובר לקרקע, אי מקבל טומאה גם לפני חיבורו או לא, וכבר הבאנו מדברי הראשונים שאינה מקבלת טומאה כל שעשויה להיות מחובר מתחילה (לאיזה פירוש שהוא)¹, ע"כ בקיצור נמרץ (ויש מקום להאריך בכל פרט ופרט אך אכ"מ).

ד' והמורם מהאמור, דכלים שתחילת עשייתן לקובעם בקרקע, וזהו עיקר שימושן, וכש"כ היכא דהחיבור מסייע לשימוש, או שאין להם תשמיש אחר זולתו, שפיר אינה מקב"ט, והא דתלוש ולבסוף חיברו, מקרי תלוש, היינו בלי זה, אך בכה"ג ל"א כן וכמשנ"ת², ובאמת גמ' ערוכה הוא בשבת (נ"ח:) דזוג של דלת טהורה, וברש"י (שם, ד"ה ושל דלת) דלת מחובר לבית הוא, שהוא חבור לקרקע, ואינו כלי לקבל טומאה, וזוג העשוי לו בטיל לגביה, כדאמרין בריש פרקין דלעיל, כל המחובר לו הרי הוא כמוהו ע"כ, וממילא תו ל"ק קו' האחרונים מהא דתלוש ולבסוף חיברו וכו' ודו"ק.

ועי' בדרכי תשובה (סק"ה) שכתב בשם השבילי דוד (אות ח') דהיכא דהבנין מסייע להכלי, פטור מטבילה ע"ש, אך

ו. וכ"כ בשו"ת הרי"ד הנ"ל, ובנוב"י כמ"פ (מהדו"ק י"ד סי' צ"ה, מהדו"ת סי' ק"ט, קל"ז, קל"ח) ובדגול מרבבה (י"ד סי' ר"א סמ"ח) ועוד.

ז. ועי' בשו"ת אג"מ (י"ד ח"ב סי' צ"ב) שהאריך בזה.

ח. ובפרט לביאור החלקת יואב המובא לעיל, דכלי הנעשה לשמש את הקרקע אינה בגדר 'כלי' כלל, ולא רק שאינה מקבלת טומאה ודו"ק.

ט. וע"ש שנסייע מדברי החזו"א (סי' נ' סק"ט) שכתב דהמכניס זרם חשמל לתוך החוטין, חייב משום בונה בשבת, וחשוב כבונה במחובר דמחובר לכותל ע"י החוט ע"ש, אמנם יש לדעת כי רוב הפוסקים לא הסכימו לזה ואכ"מ, ולענייננו, הפוסקים סברו דאי"ז נחשב כבנין ב'מחובר', דדבר הניתן להנכיסו ולהוציאו בתדירות ובקלות, לא מקרי חיבור, וא"כ אף אם זה מקרי בונה (וגם ע"ז נחלקו כידוע), מ"מ אנן קיי"ל (שו"ע או"ח סי' שי"ד) דאין בנין וסתירה ב'כלים', וראה מש"כ באריכות בשו"ת מנחת שלמה (קמא, סי' י"א אותיות ט' עד י"ד).

אחר זולת במחובר, אך כ"ז הוא רק במחובר לקרקע כראוי, רק מכיון דקיי"ל תלוש ולבסוף חיבורו ל"ה חיבור, בעינן לסברות הנ"ל להחשיבו כמחובר אף באופן שמחובר כראוי, אך כאן אי"ז חיבור כלל ועיקר והבן.

וא"כ בנידון שלנו, שבדרך כלל אין במכונות אלו חיבור שע"י צינורות המים וכדו', המהווים חיבור גמור לכאורה, אלא רק ע"י שקע החשמל, א"כ לא יועיל לנו היתר זה לחוד לפוטרו מטבילה.

ענף ב'

גדר בלי סעודה - כלים העשויים לנחת ז' במהות כלי סעודה שחייבה התורה להטבילם, מצינו שנחלקו בזה הפוסקים, ונדון רק במה שנוגע לעניינינו, מפשטות השו"ע (סעי' ד') מבואר דכל שהאוכל נוגע בכלי מקרי כלי סעודה, ואם אינה נוגעת בכלי לא מקרי כלי סעודה ע"ש², אך בערוך השלחן (סעי' ל"ט) כתב לחדש דכל כלי שאין מטלטלין אותן ממקום למקום, אינם בכלל כלי סעודה ע"ש, וכבר קדמו להערוה"ש בשו"ת גידולי טהרה הנ"ל (שם), דאף שסובר דאין מדמין טבילת כלים לטומאה, מ"מ מודה להלכה דאי"צ להטבילו, וז"ל "ומ"מ נ"ל פשוט דא"צ טבילה כיון דבתלוש אין משתמשין בקדירה זו, אלא

איברא דרוב גדולי הפוסקים לא סברו כן כידוע¹, ועיקר טעמם משום דחיבור שע"י שקע החשמל לא מקרי חיבור, וצריכין חיבור גמור, תדע דגם בהל' טומאה וטהרה דנו הפוסקים אי חיבור שע"י בורגים מקרי חיבור, כיון דהוא כעין קשירת ב' דברים זל"ז, ואינו דרך בנין, רק שמצרף הכלי להכותל, ודיו הבא מן הדין להיות כנידון, וא"כ כש"כ חיבור שע"י שקע החשמל אינו מחובר ממש, ובפרט דהשקע עשוי להוציאו ולהכניסו כרצונו בלי שום מניעה, ולכן חידוש הוא לומר דנחשב למחובר בכה"ג², אמנם עם כל זה בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ס"ו אות ד') כתב דעכ"פ לסניף ניתן לצרף שיטה זו ע"ש.

ו' המורם מהנ"ל, דהיכא דמחובר ע"י שקע חשמלי לא די לקרותו מחובר לקרקע, דרק אי מחובר ממש נחשב כמחובר, וא"כ נמצא דמיחמי מים שלנו הרגילים, כגון הנמצאים בבית, בודאי אין לפוטרו מטבילה משום כך, אך הגדולים יותר כגון הנמצאים בבתי מדרשות וכדו', שהרבה מהם מחוברים ע"י צינורות המים, שהמים נכנסין לתוך הכלי מצינור הקבוע בכותל, וזה עדיף מסתם חיבור שע"י ברגים, ואף שבחיבור של השקע יש כל הסברות שהבאנו, דהיינו שעשויים לחברם מתחתלתן, וגם החיבור מסייע לשימוש, וגם כמעט שאין לו שימוש

י. עי' שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' ע"ב, ח"ג סי' ע"ז, ח"ה סי' קכ"ו סק"ב וח"ט סי' פ"ג), שו"ת באר משה (ח"ד סי' ק', וח"ז וקונטרס עלעקטריקן סי' נ"ז), שו"ת משנה הלכות (ח"ט סי' קס"ב), שו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' נ"ז סק"ג), שו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' ת"ג) ועוד.

יא. וראה בשו"ת רכבות אפרים (ח"ב סי' קע"ב אות י') שהביא סברא זו מהגאון רבי מיכאל פארשלעגער זצ"ל (מגדולי תלמידי הגה"ק בעל אבני נזר ד"ע) והרחיב בזה בראיות ברורות ע"ש וכ"כ בס' כשרות הכלים (קנ' מקוה כלים פט"ו הערה כ"ג).

יב. ובביאור הגר"א (סק"י) כתב ביאור אחר בדיו זה, ועמ"ש"כ בדבריו בספר טבילת כלים (פ"א סק"ז).

לאחר הקביעות, ואינה בכלל תשמיש, דכל היכא דכתיב כלי היינו תלוש דוקא כמו שביארתי, חוץ מתנור שהוא גזה"כ וכו' עכ"ל".

ובאמת איכא נפקותא בינייהו, דהערה"ש ס"ל דכה"ג לא מקרי 'כלי סעודה' המחויבת בטבילה, והגידולי טהרה ס"ל דלא מקרי 'כלי' בכלל, ובפשטות אין נפק"מ, דכל שאינו בגדר 'כלי' אי"צ טבילה, אך איכא נפק"מ בציור שאינה עשויה לטלטלו, אך אינה מחוברת לקרקע או לכותל, דלדעת הערה"ש לכאור' יהא פטורה, דכיון דאינו עשוי לטלטלו ל"ה 'כלי סעודה', אך להגידולי טהרה עדיין מקרי 'כלי', ולא נפקע ממנו שם 'כלי' רק לאחר שקבועה וחבירו לקרקע".

(ח') אמנם יש להעיר שמדברי הפוסקים שדנו טובא בדין היורות הגדולים, הן הקבועים בקרקע, והן שאינם קבועים, רק שאין עשויים לטלטלם, ולא דנו בנידון לפוטרים משום כך, ש"מ דלא שמיעה לן סברא זו, (וכ"מ מרעק"א סי' ק"כ ס"א וחכמ"א כלל ע"ג אות י"ג), אך עכ"ז מצינו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' פ"ג) שדן בענין דפי המקרר שמניחים עליהם אוכלין וכדו',

וכתב דאי"צ טבילה מכח דברי הערה"ש דלא מקרי כלי סעודה כה"ג ע"ש, וכן בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ס"ו אות ח') כתב לפטור מקרר מטבילה מהאי טעמא ע"ש, הרי שהפ' סמכו איסור זה למעשה.

ואולי יש לחלק בין נידו"ד לנידון המנח"י ומנח"ש, דהא שם אין המקרר עושה שום תועלת בעסק הבישול של המאכלים, משא"כ בנידו"ד שכלי זה מיוחד לבשל בה הקפה והמים וכו', והוא כמו קדירה משוכללת, אולי שאני, וכלשון המנח"י דכלים שאינם מעלים ומורידים בעסק הבישול והאפיה ובשלחן האכילה לא נקראים כלי סעודה, והרי בנידו"ד אין המציאות כך, אך בערה"ש גופא איירי ביורות הגדולים שמבשלין בה, וכן במנחת שלמה הנ"ל לא הזכיר דבר או חצי דבר האם מבשלין בה או לא, רק כיון דעומד לנחת ואינה עשויה לטלטלו פטור מטבילה, ועוד דהא לדעת הגידו"ט עדיף יותר, דלשיטתו ל"ה 'כלי' בכלל.

ולפי"ז בנידון מכשירי הקפה, הדבר תלוי, דאם הוא מחובר ממש, כגון ע"י צינורות המים באופן קבוע, שפיר יש מקום לסמוך על היתר זה ואי"צ לטובלו, כיון שהוא מחובר לקרקע ואינה עשויה

ג. ובעין יסודו של הגידו"ט מצינו בביאורו"ל (ש"ח סי', ד"ה אין נטלים), דבשו"ע שם מכו' דכיסוי בור ודות אין נטלין אלא א"כ יש להם בית אחיזה, דאז מוכח שהוא כלי ע"כ, ובמשנ"ב (סקמ"ב) בשם המג"א דאסור אפילו בטלטול בעלמא, וז"ל הביאורו"ל שם, ולענ"ד נראה פשוט, דאחרי שבור ודות הם ענין קרקע, השוו כיסוי בור ודות לדלתות הבית, וכבר ידוע מה שכתב הרמב"ם בדלתות הבית דאע"פ שהם כלים מ"מ אסורים בטלטול לפי שלא הוכנו לטלטל, ר"ל שהם עומדים רק למלאכתן להתחבר עוד להבית, ולא להשתמש בהן, וה"נ בעניננו הם עומדים רק לכיסוי הבור ולא להשתמש בהן וכו' עכ"ל לענינינו, הרי כיסוד הגידו"ט, דהקבוע במקומו אינו כלי, וע"ע בפי' הרא"ש ורע"ב אמתני דמס' כלים (פי"א מ"ד) דמשמע דדין איסור טלטול תלוי בדין קבלת טומאה ע"ש.

יד. ואף דהערה"ש איירי שם בכלים המחברים לקרקע, וכ' דפטורים משום טעם זה ולא משום שהמחבר לקרקע אינה מקב"ט, מ"מ פשוט דאין כונתו רק באופן שהוא מחובר לקרקע, רק דהמחבר אינה עשויה לטלטלף אך גם בלא"ה אי אינה עשויה לטלטל פטור מטבילה וז"פ.

לטלטל, נמצא דהן להערוה"ש והן להגידולי טהרה, פטורה מהטבילה כ"א לפי טעמו, אך אם אינה מחוברת רק ע"י השקע החשמלי, בזה איכא לספוקי, דהא להגידו"ט אינה פטורה כיון דאינה מחוברת ממש, ורק להערוה"ש יש לפוטרו, אך המנח"י ומנח"ש סוברים דסגי בהא, וגם אי בלי צירוף אחר לא ננקוט כדבריהם, מ"מ הבאנו כבר (סוף סק"ה) דבעוד צירוף ניתן להחשיב חיבור שע"י שקע החשמל בלבד כחיבור לקרקע, וא"כ גם כה"ג יתכן לפוטרו מהטבילה ודו"ק.

ענף ג'

כלי שאי אפשר לטבולו

מ"י) הנה שמעתי בשם כמה מגדולי הרבנים שליט"א שדנו לפטור כלים אלו בסברא חדשה, והיא, דכל שאין אפשרות להטבילו, מותר להשתמש בה בלא טבילה ואין חיוב לטבולו, ולכן כלי זה שאין ספק שיתקלקל בטבילתו, נמצא שא"א בשום אופן לטבולו וא"כ פטור ואי"צ לטבולו, ועד דגם אי יטביל הרי הבאנו לעיל דאין המים נכנסין כלל למקום המחוויב בטבילה, ולפ"ר נראין הדברים מחודשין, וכן העיר ע"ז בס' כשרות הכלים (קוני מקוה כלים, פט"ו אות ד'), אך לאחר העיון בדברי הפוסקים מצאתי שיש לסברא זו יסוד ושורש, כאשר אבאר בס"ד.

דהנה הרמ"א (סעי' י"א) פסק כהאיסור והיתר (כלל נ"ח סוס"י צ"א), דישראל ועכו"ם שקנאו כלי בשותפות, אי"צ

טבילה ע"כ, והטעם כיון דעדיין שם עכו"ם עליו אינו יוצא מידי טומאתו, ותמה בהגהות בית מאיר (גלין השו"ע) דמה בכך שאינו יוצא וכו', אכתי מי התיר להשתמש בו בלי טבילה, אדרבה נימא לחומרא דמשום זה באמת אסור עכ"ל, וכתב לתרץ בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ס"ד אות י"ג ונדפסה שנית במהדו"ת סי' ס"ח) דהא אף להסוברים דטבילת כלים דאורייתא, מ"מ איסור ההשתמשות בלי טבילה הוא רק דרבנן, (כמ"ש בישועות יעקב סק"א, ביאוה"ל סי' שכ"ג ס"ז ועוד) ¹²³⁴⁵⁶⁷, והיינו רק מחמת חיוב מצות טבילה שמוטל עליו, ולכן הואיל ולכלי זה לא מהני טבילה, שפיר מותר להשתמש גם בלא טבילה, וממילא ל"ק קו' הבית מאיר, וע"ש שהביא כמה דוגמאות לזה, וכפל דבריו בספרו מעדני ארץ (שביעית סי' ט"ז אות י').

ולפ"ר המנח"ש יוצא להלכה בנידו"ד דפטור מלטבול כלים אלו, שהרי לא מהני לי' טבילה, דהא יתבטל מהיות כלי, וממילא פטור מלטבולו, כמו אצל כלי שותפות דעכו"ם דלא מהני לי' טבילה, כיון דחלק מהכלי לאו שלו הוא והבן.

שו"ר שכבר קדמו להמנח"ש כמה מגדולי האחרונים, הראשון, בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תי"ח אות י' וי"א) ויסוד דבריו הוא דחיוב טבילת כלים אינו להתיר האיסור, דאין איסור מלהשתמש בכלים שאינם טבולים, ועל כן לא נאסר המאכל אם אכן לא הטבילוהו, אלא חיובה הוא

מז. ביניהם הגאון מוהר"ר יחזקאל ראטה שליט"א, הגאון מוהר"ר אשר ווייס שליט"א ועוד.

מז. עמשכ"ב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ל"ה), ושו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' מ"ד).

הקפידה אלא היכא דאפשר להפקיע שם
טומאת הנכרי מהכלי, וא"כ מהיכ"ת יהיה
אסור להשתתף עם הנכרי בכלי סעודה,
הואיל ולית לי' תקנתא בטבילה וז"פ
וברור עכ"ל, וכע"ז כ' גם בערך ש"י (יו"ד
כאן, הו"ד בדרכ"ת ס"ק צ"ב) דכיון שלא תועיל
לו הטבילה כמו בכלי שאול ושכור שפיר
מצי להשתמש בו לכתחלה ע"ש.

גדר פטור אונס מטבילה

(י') וכד מעינא בהא, ניתן להבין הדברים
בתרי אנפי, א' דיש כאן דין אונס,
וממילא פטור מלטבולו, ב' דהתורה
חייבה להטביל כלים לפני שמשתמש
בהם לצורך ¹²³⁴⁵⁶⁷אכילה, אך אם לא יוכל
להשתמש בה אחרי הטבילה, הרי אין לנו
ע"ז ציוו התורה להטבילה, דרק אי
נשתמש בה יש חיוב, דומיא דכלי מדין
(עי' ערוה"ש סנ"ג), ונראה דהאבנ"ז מדמה
הדבר לציוו המרדכי דשם הוא אונס, אך
בודאי עדיין מחויב הוא במצוה זו, ולכן
במוצ"ש חייב להטיל בה ציצית, אך
הערוגה"ב, ערך ש"י ומנח"ש איירי בציוו
שבפועל יכולין להטבילו, רק שלא יועיל
לה הטבילה, וכיון שלא יועיל ליכא
חיובא, דהחיוב הוא רק אם יועיל ע"ש,
והאבנ"ז ג"כ הביא דין השותפין כסייעתא
לדבריו, וכנר' דס"ל דאם לא יועיל
הטבילה, מקרי אונס.

משום 'מצוה' ולא משום 'מתיר',
וכמש"כ בהגה"מ (פי"ז הל' מאכ"א אות ח'),
ולכן כשא"א לטבולו מותר להשתמש בה
כלי טבילה, ומביא ראיה לזה ממ"ש
המרדכי (בהל' קטנות סי' תתקמ"ד והובא ברמ"א
סי' י"ג ס"ג) דבשבת אין איסור ללבוש טלית
בלא ציצית, כיון שאסור לעשות ציצית
אז, מותר ללבוש בלא ציצית, כיון שאין
'איסור' ללבוש בלא ציצית רק 'מצוה',
וכשאינו יכול לעשות המצוה לא נאסר
בזה הלבישה, ועו"כ שם בזה"ל, וכן
משמע באו"ה (הו"ד ברמ"א ק"כ סי"א) שכ'
דכלי שיש לישראל שותפות עם הגוי אינו
טעון טבילה, דא"א לטבולו דעדיין
טומאתו עליו, והק' הבית מאיר (שם) מ"מ
איך ישתמש בו בלא טבילה, אך לפמש"כ
ל"ק מידי, דאין איסור בתשמיש בלא
טבילה עכת"ד האבנ"ז.

והשני, בשו"ת ערוגות הבשם (יו"ד סי'
קכ"ב סק"ה) שמביא קו' הבי"מ
הנ"ל וכ' לתרץ וז"ל ולענד"נ בס"ד דדין
זה עולה יפה, הנה מ"ש [הבי"מ] דאדרבה
נימא משום זה באמת אסור להשתתף עמו
בכלי סעודה, תמוה א"כ אנן נימא נמי
דאסור להשתמש בכלי שאול מן הנכרי,
דהא ודאי טומאה השורה על כלי שהוא
ברשותו של נכרי לא נתחדש בעת
שישראל לקחו, ועכצ"ל דהתורה לא

יז. בעיקר הנידון מצינו ד' שיטות, א' דאסור מה"ת להשתמש בכלי שאינו טבול, ב' מותר מה"ת
אך אסור מדרבנן, ג' אין איסור כלל ואפי' מדרבנן, ד' אין איסור כלל, אלא יש ביטול מצות עשה
ואכמל"ב, וראה בספר מנחת אשר עה"ת (מטות סי' ס"ח) שהרחיב בזה בטוטר"ד וקחנו משם, ועכ"פ
ז"פ דס"ל להבית מאיר דיש איסור, ולכן תמה על דין זה.

יח. ויש לציין לכע"ז בגמ' ברכות (כ"ב) דדעת רבי יהודה לגבי בעל קרי הטמא גם טומאת זיבה,
דאין צריך טבילה לתלמוד תורה, ופירש"י (ד"ה אלא) כיון דטבילה זו אינה מטהרתו, דהא עדיין
טמא טומאת זיבה גם לאחר טבילתו ע"ש, ויש הרבה מקום לפלפל בדין זה, אך עכ"פ יסוד ושורש
הדבר מבואר הכא, ועמשכ"ב בשערי יושר (שער ב' - שער החזקות, פכ"א).

ולהשתמש בו כרגיל, רק מכיון שאין לו מקוה בגודל הכלי, וגם הכלי הוא כבד מאוד ע"כ קשה לטובלו, אך מצד הכלי בעצם אינו בגדר אנוס מטבילה, משא"כ בנידו"ד שכלי זה אינו בר טבילה כלל כמשנ"ת, ולכן אין ראיה מוכחת מדברי הפוסקים הנ"ל.

ואף דאין לנו גילוי בדברי הראשונים בנידון כזה ממש, וכבר כתב

החזו"א (יו"ד הל' מתנו"ע סי' ר"ג, ד"ה טרם אכנס) דכל כה"ג ששתקו הראשונים בזה, שתיקתם הוא הראיה המכרעת דלא כן, וז"ל, "ושתיקתם כפירושם שהדברים כפשוטם, וזו בלבי ההכרעה היתרה מכל הראיות", וכע"ז כ' הגאון בית מאיר ז"ל בתשו' (הובא בבני"א, שער הקבוע סי' ז'), מ"מ אי"ז ענין לכאן, כיון דסתימת הראשונים שייך היכא דהיה מציאות כזה בזמנם וסתמו הדברים, אך היכא דלא היה מציאות כזה בימיהם ל"ש כלל זה, וכפי הידועה הרי אונס ממש בלי שום שיור כציור דידן, לא היה בזמנם".

היוצא מדברינו עד הנה למעשה

י"ב) לפי כל הלין טעמא נראה דבנידו"ד שפיר יש מקום גדול להקל שלא להטביל כלים אלו, בצירוף ג' תנאים, א' שתשמישו דוקא ע"י חיבור לכח החשמל, ב' שאינו כלי העשוי ליטלטל אלא קובעין אותו במקומו המיוחד², ג' שאין

והנה בנידו"ד הרי תרתי איתנייהו ב', הן ¹²³⁴⁵⁶⁷דהוא אנוס מלטבלו כיון דאין המים נכנסין למקום המחויב בטבילה, וגם לא יועיל לטובלו לפני השימוש, דגם אי יעשה איזה טצדקי שיכנס המים, מ"מ ע"י הטבילה כבר לא יהיה כלי הראוי לשימוש, וא"כ ל"ה דומיא דכלי מדין, שהתורה חייבה לטבול כלים לפני שימושן והבן.

ואין לומר דאי"ז מקרי אונס, דמהיכ"ת שישתמש בכלי זה, הרי ביכולתו להשתמש בכלים אחרים, דהרי זהו גופא קו' הבית מאיר על דין כלי שותפות, ומ"מ להלכה קיי"ל כהרמ"א דשרי להשתמש בכלי זה מטעמים הנ"ל אפי' לכתחלה, הרי דבכגון דא שפיר שייך לומר דהוא אונס, דכיון שהוא אנוס מלקיים המצוה, ממילא לא נאסר עליו השתמשות בכלי זה, וממילא לא איכפת לן אי יש לו ברירה להשתמש בכלי אחר ודו"ק.

י"א) ואין להקשות שהרי כבר דנו הפוסקים בכלים גדולים שקשה לטובלם, ולא העלו להתירא משום טענת אונס, ובפשטות כיון דלא אסברה לן הא, שמע מינה דלא שמיעה לן, שהרי מה שדנו בכלים גדולים וכתבו שאי אפשר לטובלם, אינם בגדר אונס ממש, דהא בודאי כלי זה בר טבילה היא, ושפיר ביכולתו להכניסו למים ולהוציאו

י"ב. וכע"ז כ' בשו"ת מהרש"ג (סי' קמ"א) לגבי כללא דהחת"ס (שו"ת אור"ח סי' קמ"ח) ד'חדש אסור מן התורה' ע"ש, דהיינו דוקא במה שהיה בזמנים קדומים, ולא עשו כן מחמת שחשבו זה לפריצות או חשש חוקות העכו"ם, או שאר פקפוק בהלכה, אך בדבר שלא היה אז, ל"ש לומר חדש אסור מה"ת וכי נאסור ליסע בבאהן וכדו' ע"ש.

ב. ואין הכוונה שלעולם אינו מטלטל הכלי ממקומו, אלא הכוונה הוא דדרך שימוש אינו כמו קדירה וצלחת ודומיהן, שדרכם לטלטלם תדיר ממקום למקום, אלא כאן דרך השימוש בכלי הוא במקום מיוחד, אף שלפעמים מזיזים אותו כרצונו וחפצו וז"פ.

לשאלתא הדין, שיש ליתן הכלי לגוי, ולחזור ולהשאילו ממנו.

איברא דבט"ז (יו"ד שם ס"ק י"ח) נתחבט בהאי עצה טובא, ודעתו דמועיל רק לפי שעה, דהיינו עד מוצש"ק ויו"ט, או כל זמן שאין לו מקוה, דלא עדיף ממשכון עכו"ם ביד ישראל דאם ישתקע בידו עולמית חייב בטבילה (שו"ע שם ס"ט), וכן טלית שאולה מגוי חייבת בציצית לאחר ל' יום כיון דכלקוח בידו הוא דנראה כשלו, אך מסיק דמ"מ לאחר השבת יטבילו בלא ברכה ע"ש, וכ"נ הפוסקים להלכה (עי' שו"ע"ר ס"ח, משנ"ב ס"ק ל"ה, ערוה"ש סי"א וכפה"ח סק"ג ונ"ו), אך מאידך עי' בפר"ח (יו"ד שם) שסובר כהט"ז אך דעתו דיש לברך על טבילתו, ועי' בקצות השלחן (קמ"ו סק"ו) שעדיף לקנותו שוב בחזרה בכמה פרוטות או במתנה גמורה ועי"ז יתחייב בברכה ע"ש (וכ"פ הגרשו"א ז"ל בשש"כ פכ"ט ס"ק ע"ד), עכ"פ היוצא מדברינו דאין עצה זו פשוטה כל כך, דהא איירינן במי שרוצה להשתמש בה לעולם בעצה זו, נמצא דאית לנו חששא דהט"ז, שהפוסקים חשו לה להלכה וצ"ע.

ובן הק' בשו"ת חלקת יוסף (ח"א סי' ס"א) ע"ד הכנה"ג ורעק"א ושא"פ הנ"ל, אך באמת ע"ד הכנה"ג ל"ק דכבר העיר בכף החיים (שם סק"ג) דהכנה"ג במק"א (שם ס"ק ס"ב) חולק על דמיון הט"ז, דבמשכון חיישינן באמת שדעתו שישתקע אצלו, וגם איכא לסברא דמשכון כזבינא, וא"כ שפיר הוא של ישראל באמת, אך כאן שאין דעתו לקנותו, אלא להיות שואל בעלמא, ע"כ ל"ד להדרי ע"ש, והביאור הוא דכרגע שבדעתו לקנותו מהגוי הרי יחול עליו חובת טבילה, והרי כל סיבת

הטבילה מועלת בה, או משום דמתקלקל בודאית ע"י, או מום שאין המים נכנסין לתוכה, דמצינו לגדולי הפוסקים שדנו להתיר בכל אחד מאלו האופנים, ואף שמצינו פקפוקים ע"ז כמשנ"ת, אך בצירוף כל הני ייחד שפיר ניתן להקל בזה, אך ז"פ דהמחמיר אינו מן המתמיהין ובודאי ראוי לירא שמים להדר בזה, ולכן אכתוב כאן כמה עצות מועילות עפ"י דין להשתמש בכלים אלו גם מבלי להטבילם, בפרטיהם ודקדוקיהם, וזה החלי בס"ד.

ענף ד'

עצות להשתמש בכלי בלי טבילה

עצה א' - נתינה לגוי במתנה

י"ג כתב הגרעק"א (גליון ס"א) דיש עצה להערים ולתת הכלי במתנה לגוי וז"ל, בכנה"ג (הגהות ב"י אות י"ח) כתב, ויש לחקור, הני חביות דידן של חרס גדולות המצופות באבר, שמישימי' בהם יין באיזה מקוה יטביל, דודאי לא יכילו אותם מי המקוה מתוך גדולתן, ומצאתי בתשובת כת"י להחכם מהר"י זאבי, דאין תקנה כ"א על ידי הערמה לתתם לעובד כוכבים במתנה ולהשאילם ממנו עכ"ל לענינינו, וכדבריו כתבו עוד כמה אחרונים (כ"כ בשולחן גבוה אור"ח ח"ב סי' תנ"א אות ד' ויו"ד סי' ק"כ סק"א, בן איש חי ש"ב פ' מטות אות י"א ועוד, וע"ע בדרכ"ת ס"ק קי"ב) ומקורם טהור בשו"ע (אור"ח שכ"ג ס"ז, ויו"ד ק"כ סט"ז) דמי ששכח לטבול כליו בערב שבת, שיעשה עצה זו בשבת (דהיינו לצאת ידי כל השיטות, דהא י"א דמותר לטבול כלים בשבת ע"ש), וברמ"א (יו"ד שם) כ' דגם בחול יעשה כן במקום שאין שם מקוה ע"ש. ולפי"ז איכא פתרא טובא

ההקנאה לגוי הוא משום כך שאין רצונו שיחויב בטבילה ודו"ק.

י"ד) ולפי"ז א"ש דברי רעק"א, דבאמת קשה שלא העיר כלל מדברי הט"ז המפורשים ¹²³⁴⁵⁶⁷ ולא יועיל עצה זו לזמן מרובה, וכי אישתמיטתי לרעק"א דבה"ק של הט"ז וצ"ע, אך לענ"ד נראה דרעק"א סבר דגם להט"ז יועיל זו, דהא גם הט"ז מודה לעיקר הדין דבשבת ויו"ט ובמקום שאין לו מקוה יועיל עצה זו, ורק ס"ל דלאח"כ לא, וצ"ע, דהא אם נראה כלקוח בידו, א"כ למה מותר לסמוך ע"ז בשבת כ"א, ועכצ"ל ע"ד הנ"ל, דמה שדימה הט"ז למשכון, היינו רק באופן הנ"ל שבאמת רוצה שישאר אצלו, ובזה נראה מצד הישראל כדעתו לקנות הכלי, אך בשבת הרי אין ברצונו לקנותו, וה"ה למי שנמצא במקום שאין מקוה וכמשנ"ת, וביתר ביאור, דבכלים גדולים הרי"ז מצב של שבת או מקום שאין מקוה, שגם הט"ז סובר דיכול לסמוך ע"ז, ואפי' לזמן מרובה, שהרי באמת אין ברצונו לקנותו ול"ד למשכון וכו"ל ודו"ק.

ואף שעדיין איכא לספוקי בהא, שהרי הט"ז הביא ראייה מציצית שאולה לל' יום דחייבת בציצית כיון דנראה כשלו כמב' בשו"ע (או"ח סי' י"ד ס"ג), אך נראה דהפוסקים חשו בעיקר לטעם הראשון של הט"ז והוא מב' טעמים, א' דהמג"א (סי' י"ג סק"ח) כ' דדין זה דנראה כשלו ע"י שאלה לל' יום, שייך רק בציצית, ומחלק

שם בין ציצית לטבילת כלים ע"ש, ב' דבטלית הרי באמת נראה כשלו, שהרי הוא מתעטף בה כל יום, ואעפ"כ אינו מטיל בה ציצית וזה מעורר תמיה כמובן, אך בכלי שנתנו במתנה לגוי, הרי אין רואין על הכלי שלא טבלוהו ודו"ק, ואולי י"ל דמשום כך נקטו הפוסקים הנ"ל דקיי"ל כהט"ז, מפני טעם הראשון ובזה הרי כבר ביארנו דל"ש בכלים גדולים וכן בנידו"ד, וממילא ל"ק ושפיר איכא לסמוכי על עצה זו בשופי, וכ"פ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו סק"ב) ועוד כ"י.

עצה ב' - שותפות עם גוי

ט"ו) הלכה פסוקה ברמ"א (סי"א) והו"ד לעיל, דישראל וגוי שקנו כלי בשותפות אי"צ טבילה ע"ש, וכבר הבאנו שהבית מאיר הק' ע"ז, אך מ"מ למעשה נקטינן להקל כהרמ"א כמש"כ הפוסקים (הו"ד לעיל ענף ג' סק"ט), וא"כ יש עצה פשוטה לקנות כלי זה בשותפות עם העכו"ם ובכך יפטר מטבילה, ומלשון הש"ך (ס"ק כ"ד וכו') משמע דאי"צ שיהיה שותפות שוה בשוה, וסגי אם מקצת הכלי שייך לעכו"ם, ולפי"ז יקנהו בשותפות כל דהו, ותו אינה חייבת בטבילה.

איברא דבשו"ת מלמד להועיל (ח"ב סי' מ"ז) פקפק על עצה זו כיון דהוי הערמה, וכתב דהעושה כן אין רוח חכמים נוחה הימנו, ובודאי ת"ח לא יתן עצה לעשות כן להפטר ממצוה ע"י הערמה וכו', אך בהמשך דבריו מבואר

כא. ובתוספת שבת (סק"ג) כתב דהקילו משום כבוד שבת, אך קשה דהרמ"א פסק כן גם 'בחול' במקום שאין מקוה וצ"ע, וע"ע משכ"ב בעצי העולה (הל' טבילת כלים, הגהות חקי חיים ס"ק מ"ג) ויל"ע בדבריו.

כב. ראה בספר שבת בשבתו (שכ"ג ס"ז, עמ' קס"ט - ק"ע) שמבאר בפרטיות כל האופנים להקנות הכלי לגוי, חלק הקנינים שייכים רק בידיעתו של הגוי, וחלקם שלא בידיעתו ע"ש.

הגאון בעל קהילות יעקב ז"ל, שצירף עצה זו לסניף ע"ש, ולכאור' עצה זו יועיל גם לנידו"ד.

אמנם לענ"ד צ"ע שהרי הפוסקים טרחו למצוא פתרא טובא לטבילת כלים ששכחו ממלהטבילם בשבת, ולמה לא עלה על דעתם עצה פשוטה כזו, ועל כרחך דלא ס"ל דמהני, ואולי משום דכיון ¹²³⁴⁵⁶⁷שהוא באמת שלו, והוא מפקירו וחוזר ולוקחו כדי להשתמש בה, מחזי כחוזר וזוכה בכלי זה, ול"ד לשואל כלי שנתן במתנה לגוי, שהרי בזה הגוי נותן לו הכלי להדיא הכלי בתורת שאלה, משא"כ הכא שהוא מפקירו וחוזר ולוקחו להשתמש בו בלי לקנותו, וזה נראה כחוכא וטלולא, ואכן בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה') אות קל"ו ד"ה והנה) כתב לפקפק בזה וס"ל דכה"ג מקרי שלו ממשכ"י, ולכן לא הביאו הפוסקים האי תקנתא ע"ש, וכ"כ לאיסור בשו"ת זכר שמחה (סי' ק"ה), והוסיף, דכיון שדעתו להשתמש בכלי זה, הרי אינו רוצה שאחרים יזכו בה, וזה הערמה גדולה, (וע"ש בשם שו"ת דברי חיים או"ח ח"ב סי' ל"א).

י"ז) אמנם אליבא דאמת מצינו שבהל' ציצית הביאו הפוסקים עצה זו, עי' ארצות החיים (סי' י"ג סו"ס ג') והו"ד להלכה במשנ"ב שם (סקט"ו), דמי שגודע לו שטליתו פסולה בימות החול, והוא נמצא בביהמ"ד, יפקיר הטלית ויחזור לביתו ויחזור לזכות בו ע"ש, ובשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' ק"ה וחי"ג סי' ד') העיר מזה ע"ד מהרי"ל דיסקין, אך לענ"ד דאי משום הא ל"ק, דהא המשנ"ב הביא שם דנחלקו הפוסקים בזה אי הנמצא

דהיינו רק אם כלי זה שייך להטבילו רק שיש איזה טירחה, כגון הרבה כלים וכדו', ובזה לא רצה ליתן עצה זו, אך מי שא"א לו להטבילו ^{מודה} מודה דיכול להשתמש בעצה זו וכמ"ש הפוסקים, אך עכ"ז לא ניח"ל לכתחלה לעשות שותפות בכלי, דחושש שם לסברת הבית מאיר, וזת"ד, בשלמא מתנה לגוי, הרי הוא אינו שלו לגמרי, אך ע"י עשיית השותפות, הרי יש כאן חלק שלו וחלק של גוי, ופטור מטבילה כיון דלא יועיל, אך בעצם הוא מחויב, ולכן לא נתנו עצה זו בשו"ע רק מתנה ע"ש, אך כבר הבאנו דהפוסקים לא חשו להבי"מ הנ"ל.

אך יש לציין דמשמע קצת מדבריו, דדוקא היכא שקנה כלי בשותפות נכרי פטור מטבילה, אך בכלי שקנאו, ועתה רוצה להפקיע חיובו בטבילה, מאן יימר דשרי לעשות כן לכתחלה ע"ש, ואולי כונתו דרק מי שבלא"ה היה קונה הכלי בשותפות נכרי, אי"צ טבילה, ושרי אפי' לכתחלה, כיון שאין כונתו ליפטר מהטבילה, אך לקנות כלי בשותפות גוי, רק בכדי לפוטרו מטבילה, לא נתנו הפוסקים עצה זו כיון דאינו לכתחלה ע"ש, ואולי דבריו הם אפילו אליבא דהרמ"א וצל"ע בזה.

עצה ג' - להפקיר הכלי

מ"ז) ראיתי בשם הגרי"ש אלישיב ז"ל (עי' סי' זכרון דרור יקרא, עמ' שמ"ה ועוד) דמי ששכח להטביל כליו מלפני שבת יכול להפקיר כליו ולהשתמש בהם בשבת, כיון דאינם שלו ע"ש, וכע"ז כתב בספר אורחות רבינו (ח"ג עמ' פ"ד) בשם

כנ. אך משנ"ב דב"כ המג"א (סי' י"ג סק"ח) יל"ע בזה דהא המג"א להדיא חילק שם בין ציצית לטבילת כלים וצ"ב.

לא קנה כלל, וכדאי' בגמ' יבמות (נ"ב):
 דהעודר בנכסי הגר, וכסבור שהן שלו, לא
 קני, והטעם משום דלא כיוון לזכות ע"ש,
 וכמסופר בגמ' ב"ב (נ"ד). והיא איתתא
 דאכלה דיקלא בתפשיחא תליסר שנין,
 אתא ההוא רפיק תותיה פורתא, אתא
 לקמיה דלוי, ואמרי לה קמיה דמר עוקבא,
 אוקמיה בידיה, אתאי, קא צווחא קמיה,
 אמר לה, מאי אעביד לך, דלא אחזיקת
 כדמחזקי אינשי ע"כ, הרי דכל זמן שלא
 עשה קנין המועיל בדיני הקנינים, גם אי
 משתמש בה לעולם אינו שלו, ועדיין של
 הפקר היא.

ולמעשה בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי'
 ס"ו אות ט"ז) מחמיר בזה
 לכתחלה, כיון דנראה כחוזר וזוכה בה
 כנ"ל וכמהרי"ל דיסקין וזכר שמחה, ורק
 בשעה"ד מצדד דיותר להפקירו ע"ש,
 אך כנזכ"ל דעת הגריש"א ז"ל להתיר
 וכ"פ בשו"ת משנה הלכות ע"ש (וביישוב
 הדבר למה לא הזכירו הפוסקים עצה זו לענין שבת
 ראה בהערה)²⁷.

בביהמ"ד חייב בכלל לפשוט טליתו, וכיון
 שנחלקו בזה הללו אוסרין והללו מתירין,
 ע"כ כתב המשנ"ב לעשות עצה זו של
 הארה"ח, וגם הארה"ח עצמו ס"ל דפטור
 מלהסירו ולכן ל"ק ע"ד שסמך על עצה
 זו, ודו"ק.

אך במשנ"ה הנ"ל העיר עוד מש"ס שבת
 (קל"א:) דמכשירי מצוה דוחין שבת,
 חוץ מציצית ומזוזה, והטעם משום
 שהואיל ובידו להפקירן ע"ש, והביא
 מכמה ראשונים דהו"ל כמו טלית שאולה
 דפטורה ל' יום מציצית ע"ש, הרי חזינן
 דס"ל להראשונים וכ"ה פשטות הגמ'
 דבהפקיר טליתו, מפקיע עצמו מהחייב
 להטיל בה ציצית, ושרי ללבוש טלית זו
 בלי ציצית, דהא אם אינו לובשו בלא"ה
 אינה חייבת בציצית וז"פ וצ"ע ע"ד
 המג"א ומהרי"ל דיסקין.

ומש"כ הפוסקים דנראה כחוזר וזוכה בה,
 מ"מ הא קיי"ל (עי' רמב"ם הל' זכיה
 פ"ב הי"ב ושו"ע חו"מ סי' ער"ה סכ"ד), דהזוכה
 מן ההפקר צריך לכוין לקנותו, ובלא"ה

בר. לענ"ד י"ל בתרי אנפי:

א' דהא המפקיר כליו בשבת, עושה כן רק עד מוצ"ש, דאז יטביל הכלים, וכן בנמצא במקום
 שאין לו מקוה, שמפקירו עד שיגיע למקום שיש שם מקוה, נמצא דבשעת ההפקר, דעתו להדיא
 לחזור ולקנותו לעצמו, ובכה"ג כתבו הפוסקים דאינו רשאי לעשות כן, זולת כשאי אפשר בענין
 אחר, כ"כ בשו"ע הרב (סי' תמ"ה, ק"א סק"א ובסי' רמ"ו ס"ט), וע"ע בפסקי דינים להצמח צדק (אורח סי'
 תמ"ח דף ל"ב טור ד').

ב' דהוא ק"ו וכש"כ ממתנה או הקנאה לגוי, דהלכה פסוקה דאסור ליתן מתנה לשבת (מג"א
 סי' ש"ו סקט"ו), ורק משום צורך או למצוה שרי במבו' שם, וזה חידוש שאף שי"א דשרי להטביל
 בשבת, מ"מ העדיפו עצה זו ליתן מתנה לגוי וקרי לי' צורך מצוה, אך להפקיר בשבת אינו פשוט
 בכלל דיש איסור, דנחלקו הראשונים בזה (עי' רמב"ן ריש פסחים וריטב"א שבת ק"ב. ד"ה ואומרים, שאסרו,
 ובמאירי שבת קכ"ז. ד"ה אי בעי מפקיר ועוד התירו), ודעת רוב הפוסקים להתיר הדבר בשופי (עי' מחנ"א הל'
 שלוחין סי' ז', שו"ת עבודת הגרשוני סי' כ"ה, שו"ת רעק"א סי' קע"ד, והוכיח כן בד' המג"א סי' י"ג סק"ח וע"ש בהגהות
 רעק"א ע"ד המג"א, ועוד, וע"ע בשעה"מ הל' לולב פ"ח ה"ב), וי"ל דכיון שהתירו ליתן במתנה לגוי, דון מיניה
 לענין הפקר דפשיטא דשריא דהיל יותר ודו"ק.

עצה ד' - לבוין בשעת קניית הכלי שלא לזכות בה

ח"י בקצות השלחן (סי' קמ"ו סק"ט) הביא מעשה רב מכ"ק האדמו"ר הרש"ב מלובאוויטש זי"ע, שנסע פעם ברכבת, ובא' התחנות קנה כוס מים, ולאחר ששתה המים השליך הכוס דרך החלון, וביאר, דאולי הטעם משום שרצה להשתמש בכלי בלי טבילה, התכוין שאינו רוצה לזכות בהכלי, ומה ששילם הוא רק בשביל המים, ואכן בפועל זרק הכלי שרצה לקיים כוונתו בפועל ע"כ"ה, ועי' בשו"ת רבי עקיבה יוסף (יו"ד ח"ב סי' ל' ד"ה ושמעת) שכ' דאם אינו רוצה לזכות בה, הוה כשאל אצלו ע"ש וכ"כ בשו"ת פרי השדה (ח"ב סי' ק"ט), וכ"פ הגרש"ז אויערבאך ז"ל (עי' בס' טבילת כלים פ"ג ס"ז, וס"ק ט"ו) דכיון דאין לכלי שום בעלים פטורה הוא מהטבילה ע"ש, וכ"פ בשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' ק"ג).

אמנם עצה זו יועיל רק ממוכר גוי בלי הפסק רשות ישראל בינתיים, דהנה בשו"ע (סעי' ח') נפסק דישראל שקנה כלי לצורך חיתוך קלפים או לסחורה וכיו"ב, וישראל אחר שואלו או שוכרו ממנו, אינו צריך להטבילו ע"ש, והטעם כיון דעדיין לא בא לכלל חיוב, דהראשון היה פטור כיון דלאו כלי סעודה הם אצלם, והשני פטור דלאו שלו הוא, אך הט"ז (סק"ה) והש"ך (סקט"ז) הביאו דבאו"ה (כלל נ"ח אות פ"ט) חייבם בטבילה, וטעמו דאם הראשון

ישתמש בה לצורך אכילה חייב להטבילם, וא"כ שפיר בא לכלל חיוב ע"ש, ולכן פסקו הג"ל דהשני חייב להטבילם בלא ברכה, או עם כלי אחר ע"ש, ורוה"פ נקטו כדעת השו"ע (לבוש ס"ח, פר"ח סק"ב, ביאור"ג סק"ב, ערוה"ש סמ"ג, דרכ"ת סק"ע ועוד), אך הפת"ש (סק"ט) הביא מהבית אדם (שער או"ה ס' ס"ה, ובחכמ"א כלל ע"ג ס"ח) ושו"ת חינוך בית יהודה (סי' נ"ב) שחילקו בין כלי זכוכית דחיובן הוא מדרבנן, ובהן יש לסמוך אשו"ע, משא"כ בכלי מתכת יש להתמיר כט"ז וש"ך, ועי' באלף המגן (תרכ"ה ס"ק ל"ב) שהעתיק דברי החכמ"א.

עב"פ היוצא לנו דנידו"ד תליא במח' הג"ל, דאי הוא מוכר ישראל, א"כ השני משתמש בכלי שאמנם הוא של הפקר כעת, אך כבר נתחייב ביד הראשון בטבילה לדעת הט"ז וש"ך, ועכ"פ בכלי מתכת דעת כמה פוסקים להחמיר למעשה, וכלי זה שאנו דנין עליו הוא של מתכת, ולכן אם המוכר הוא ישראל אין להשתמש בעצה זו, ורק במוכר גוי מועיל עצה זו.

עצה ה' - לעשות גמר מלאכה בכלי ע"י אומן ישראלי

י"ג כתב החכמ"א (כלל ע"ג סי"ג) דכלים שא"א לטובלם מחמת איזה סיבה, יש עצה לעשות בהם נקב גדול ולבטלו בכך מתורת כלי, ויתנו לאומן ישראלי לתקנו, וחילי' דידי' מהא דהב"י (סי' ק"ב) הביא בשם מהר"ם, במחבת שניקב ונשבר

בה. וצ"ל לפי"ז, דמה שמשלם להגוי, כונתו שיוציאו מרשותו ויסיר בעלותו מהחפץ, ונותן להישראל זכות לעשות בחפץ זה כרצונו, וכאן רצונו הוא להשתמש בה בלי בעלות, ואין לדמות נידו"ד לנידון הקצוה"ש הג"ל, דהא שם לא רצה להשתמש בהכוס חוץ מלצורך שתיה זו, וע"כ הכסף שנתן היתה בעבור המים, ולא רצה לקנות הכלי ולכן זרקו, אך כאן הרי רוצה להשתמש בה לעולם, ול"ש לומר שנותן הכסף עבור דבר אחר חוץ מהכלי, וצ"ע בזה.

דישראל רק מנקבו ועושה מידה, ומצדד להטבילו בלא ברכה עכת"ד ע"ש, ומשמע מדבריו דאף שהבלעכין לא היה עליו שם כלי, והישראל עשאו כלי, אינו נפטר מטבילה משום כך, ולכאור' זה דלא כשיטת החכמ"א הנ"ל וצ"ע.

אך יתכן דאין משם ראייה כלל לנידו"ד, דהתם הרי הבלעכין כשלעצמו הוא כלי גמור הראוי לשימוש, רק שהישראל מנקבו או לעשות ממנו ר"ב אייזין, או מחתכו לפי המדה הנצרך, אך לא קלקל הכלי מהיותו כלי, רק שינה מדתו או עשה איזה חור לצורך שימוש, אך מעולם לא ביטלו מתורת כלי, וחזר ותיקנו, וממילא אין ראייה נגד החכמ"א לענ"ד, אך בשו"ת רבי עקיבה יוסף (הנ"ל סק"ח) הבין ציור הפמ"ג אחרת, דלפני שהנפח עושה הנקבים אין הכלי ראוי לשום דבר, וזה דלא כהבנתנו הדל, ואף שיש מקום לדון בזה, מ"מ י"ל באופ"א, דאיה"נ שהישראל גמר הכלי שיהא ראוי לשימוש, מ"מ כנראה שהיו עשוי ומיועד לכך, דהיינו לקנות בלעכין ושהנפח ינקבו, ולכן לא מקרי פנים חדשות, משא"כ בכלי זה שקנאו מן הגוי כשהוא שלם ואינו עומד לכך שיפרקוהו לכן כיון שביטלו מהיות כלי, אמרינן דפנים חדשות באו לכאן, ודו"ק.

ואדרבה אולי יש להביא ראייה מדבריו הפמ"ג לדינו של החכמ"א, דבאו"ח (סי' תנ"ב א"א סוסק"ג) כתב דאם נפחת שולי הכלי, דבטל מכל, ונתן עכו"ם טס שלו לשולים, יראה טובל בברכה ע"כ, וכדבריו נקטו הערוה"ש (סני"ז) ודרכ"ת (סקע"ח) ע"ש. הרי דס"ל דבגוונא שנתכטל

וכדו', וקנאו גוי ותיקנה, אם נשבר עד שנתכטלה מתורת כלי חייבת בטבילה, כיון דכשחזר ותיקנה, פנים חדשות באו לכאן ע"ש, וה"ה בנידו"ד דלקולא נמי דינא הכי ע"ש בנשמ"א (סי' ס"ו), והו"ד בפת"ש (סק"א) ע"ש.

ומבואר מדבריו ב' נקודות, א' שהנקב צ"ל באופן שביטלה לגמרי מהיות כלי, ולא סגי בקלקול צדדי, ב' שהתיקון צ"ל ע"י אומן דוקא, וכן נקטו להלכה כמה אחרונים, עי' שו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ו סק"ב, וח"ט סי' פ"ג), שו"ת באר משה (ח"ד סי' ק'), שו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ס"ג אות ד'), שו"ת קובץ תשובות (ח"א סי' ג') ועוד, ובמנחת"ש העיר דלא די לחתוך חוט החשמל כיון דאינו מבטל הכלי בזה, וע"ד שנתבאר.

אך בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קכ"ח) מפקפק ע"ד, דיסוד החכמ"א דאזלינן בתר המעמיד, וע"כ בכה"ג פטורה מן הטבילה, אך עצם הדין דאזלינן בתר המעמיד לא ברירא מלתא ע"ש, אך בעיון בדברי החכמ"א נראה דמעולם לא דימה לכאן דין מעמיד, רק יסודו דכה"ג בטל מהיות כלי, ובתיקונו פנים חדשות באו לכאן, ומה שציין לדבריו דסעי' ד', דשם איירי בדין מעמיד, היינו רק לענין הא דחזינן דע"י נקב נתכטל מהיות כלי, וכן מוכח בעליל מלשונו הן בחכמ"א והן בבני"א, ועכ"פ כבר הבאנו דרוב הפוסקים מסכימים לדבריו, ונכון קצת באיזה הערות בדבריו.

ב') בפמ"ג (או"ח סי' תנ"א מש"ז סק"ו) כתב, דנפח ישראל שקנה מעכו"ם בלעכין, והישראל מנקבו. צ"ע אי בעי טבילה. כיון

מהיות כלי וגמרו ע"י גוי, נחשב כנגמר ע"י גוי, והיינו כיסוד החכמ"א, רק בצירוף הפוך ודו"ק.

אך אליבא דאמת אינו נכון, דכבר העירו ע"ד הנוב"י כל גדולי האחרונים כידוע ואכ"מ¹, וביאר דבה"ק בהגהות רבי ברוך טעם ז"ל דכונתו הוא כך, כיון שהברזא עשויה לכלי זה, וכאשר יתמלא החבית מים, יסתום הנקב בברזא זו, ובעת צורך המשכת מים לתוך החבית יוציא הברזא מהנקב, הוי על החבית שם כלי תמיד ע"ש, וכע"ז בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ל"א ד"ה הנה) דהיכא דהדיוט יכול להחזיר הסתימה, מיחשב כלי גם בהיותו פתוח, וכשצריך אומן לזה לא הוי כלי בהיותו פתוח ע"ש, וא"כ בנידו"ד דאין עשוי לנקבו ולסותמו כל פעם, ועשייתו ע"י מעשה אומן ולא הדיוט, אינה נחשבת לכלי בשעה שנקבזה גם לדעת הנוב"י ודו"ק.

כ"א) בשו"ת נוב"י (מהדו"ת יו"ד סי' קמ"ב) דן לגבי מקוה, שרצו ליקח חבית גדולה, ולנקבה בתחתיתה כשפופרת הנוד, ולקבעה בתחתית המקוה כדרך בנין, ואחר שיתמלא המקוה יסתמו אותן נקבים בברזות של עץ, וכתב הנוב"י דא"יז מועיל לדין קבעו ולבסוף חקקו, דכיון שסותם הנקבים בברזות של עץ, מעולם לא נתבטלה מהיות כלי, דהא בדעתו תיכף לסתמו בברזא זו ע"ש, ולכאורה לפי יסוד הנוב"י לא יועיל עצת החכמ"א, דהא גם כאן דעת האומן ישראל לסתום הנקב שעה בכלי זה, א"כ לדעת הנוב"י מעולם לא נתבטלה דעתו כך מתחילה.

תבנא היוצא לדינא מכל האמור בס"ד:

- א)** מי שאינו טובל כלי זה, וכל ההשתמשות בה הוא רק במחובר לכה החשמל, ודרך ההשתמשות בכלי הוא במקום מסוים, יש לו על מה לסמוך כמש"ב בס"ד.
- ב)** ראוי לירא שמים להדר לעשות א' מחמשה עצות הנזכרים, וביארנו בס"ד במקומן באיזה אופן מועילה כל עצה ובאיזה לא, תדרשם המבקש משם.
- ג)** אף דעל כל העצות הנזכרות הבאנו פקפוקים ומחלוקות הפוסקים, אך כיון דביארנו מכמה טעמים שמעיקר הדין יש לפטור כלי זה מטבילה, ע"כ ניתן לסמוך עליהם אפילו לכתחלה.

כו. ראה בשו"ת בית אפרים (יו"ד סי' נ"ג ד"ה אחר), שו"ת חת"ס (יו"ד סי' קצ"ח), שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סי' ע"ד וע"ה), שו"ת ארץ צבי – תאומים (יו"ד סי' ל"ט ד"ה המורם), ובפת"ש יו"ד סי' ר"א (סק"ז) ועוד, ועי' בשו"ת מהרש"ם שהבאנו ובפנים שכ' דלפי הבנתו בנוב"י יתיישבו תלונת הפוסקים ע"ד ע"ש (ובח"ד סי' ע"ח).